

محمدرضا رهبری در گفت‌وگو با «ایران» مطرح کرد

نیاز مضاعف به سینمای اجتماعی پس از دوران کرونا

محمدرضا رهبری بازیگری است که به گفته خودش تا اکنون در سینما آنگونه که باید خوش شانس نبوده است و حالا که فیلم سینمایی «بهت» به دلیل شیوع ویروس کرونا به صورت آنلاین اکران شده او معتقد است اکران آنلاین این فیلم در شرایط فعلی بهتر از دیده نشدن فیلم بود. رهبری در این فیلم نقش رضایک جوان کارگر را بازی کرده است. او با اشاره به موقعیت فیلم‌های اجتماعی در سینمای ایران، به اهمیت ساخت فیلم‌هایی با موضوعات و معضلات اجتماعی تأکید کرد و گفت که فیلم سینمایی «بهت» در راستای طرح موضوع رحم اجاره‌ای که خانواده‌های بسیاری امروزه درگیر آن هستند ساخته شده است. رهبری معتقد است فیلم «بهت» فیلمی اجتماعی با موضوع رحم اجاره‌ای است که در قالب روایت یک داستان ساده، مسأله پنهان کاری را مطرح کرده است.

❖ کمی درباره نقش‌رضا در فیلم «بهت» توضیح دهید. رضا یک جوان کارگری است که نتوانسته آن طور که باید و شاید یک زندگی خوب برای همسرش فراهم کند ولیلا همسر رضا در یک موزه کار می‌کند و تلاش می‌کند تا زندگی را نجات دهد و در نهایت موضوع رحم اجاره‌ای در فیلم مطرح می‌شود. به اعتقاد من این فیلم از جمله آثار است که رافعی به عنوان کارگردان جسارت در طرح موضوع و قدرت ریسک بالایی در انتخاب سوز و موضوع فیلم داشته است و اساسا ساخت فیلم در حوزه سینمای اجتماعی کاری سخت و پر از ریسک است.

❖ چرا؟ متأسفانه سینمای اجتماعی ایران به اندازه سایر ژانرهای سینمایی، بخصوص در سال‌های اخیر مورد اقبال عموم قرار نگرفته‌اند و فکر می‌کنم فیلم‌های اجتماعی در دهه ۷۰ و اوایل دهه ۸۰ از اقبال بهتری نسبت به امروز برخوردار بوده است. البته بخشی از عدم استقبال از موضوعات اجتماعی، درگیری‌های عمده مردم است که خب طبیعی است دوست دارند در این شرایط فیلمی ببینند که شاد شوند و بخندند.

❖ برخی از فیلم‌های اجتماعی هم بودند که در همین چندسال اخیر با استقبال مواجه شد.

بله اما به ندرت. فیلمی مثل «متری شیش و نیم» از جمله فیلم‌هایی بود که به دلیل داشتن داستان خوب، قصه متفاوت و داشتن شرایط مناسب در اکران عمومی از اقبال مردم برخوردار شد. منتها فیلم‌هایی از این دست بسیار نادر هستند. برخی فیلم‌ها هم بودند که با وجود فیلمنامه خوب، روایت قصه و کارگردانی و بازی‌های درجه یک باز هم مغفول و مهجور مانده‌اند. به عنوان مثال فیلمی دیدیم به اسم «شیل» یک فیلم خوب و استاندارد بود، اما مورد اقبال مخاطب قرار نگرفت.

❖ فکری کنید فیلم «بهت» با شرایط اکران به صورت آنلاین به اندازه کافی دیده شده است؟

قطعاً خیر. اما در مواجهه با تماشاگران متوجه این مطلب شدم‌ام که «بهت» را در شبکه‌های ماهواره‌ای یا سایت‌های غیر مجازی از طریق کپی کردن دیده‌اند. چه نکته‌ای در فیلم وجود دارد که شما به عنوان بازیگر پیشنهاد می‌کنید که حتماً دیده شود؟

پرداخت به موضوع رحم اجاره‌ای، امتیاز این فیلم بود و نکته مهم اینکه رویارویی دو خانواده با یکدیگر و تقابل فرهنگ‌های متفاوت مطرح شد. درگیری بین مردان این دو طبقه حکایت از نوع تفکر و دیدگاه‌ها داشت.

❖ البته این درگیری و چالش می‌توانست پیش از آنچه در فیلم موجود است، پرداخته شود.

اگر سریال ساخته می‌شد بله این امکان وجود داشت. اما در یک فیلم سینمایی با وجود محدودیت‌های زمانی مشکل بود. به نظر من هم شخصیت‌ها خوب پرداخته شده بودند و هم داستان برای تماشاگر غیر قابل حدس بود. تنها چیزی که برای من جای ناراحتی و حسرت داشت این بود که دلم می‌خواست این فیلم را در سینما با مردم می‌دیدم.

❖ سینما دغدغه اصلی شما است اما در این دغدغه سینمای اجتماعی کجا قرار می‌گیرد؟

واقعیت این است که یک بازیگر هم به اندازه فیلمنامه نویس، تهیه کننده، کارگردان و سایر عوامل دغدغه طرح مسائل اجتماعی را دارد، منتها برای تداوم حیات این ژانر سینمایی مردم باید حمایت کنند و با خرید بلیت بخصوص در حال حاضر که در شرایط اکران آنلاین قرار داریم کنار سینما بایستند و فیلم‌ها را کپی غیر قانونی نکنند. وقتی سازنده فیلم‌های اجتماعی هر چند هم دغدغه داشته باشد نتواند از پس هزینه‌ها برآید قطعاً مشکلات بسیاری ایجاد می‌شود.

❖ با توجه به صحبت‌های شما جایگاه سینمای اجتماعی بعد از کرونا را چطور ارزیابی می‌کنید؟

اتفاقاً سینمای اجتماعی در دنیای پس از کرونا بیش از سایر ژانرهای سینمایی مورد نیاز است. چراکه جامعه بشری پس از کرونا در ابعاد مختلف تغییرات بسیاری خواهد داشت و بی‌شک نوع نگاه به سینمای اجتماعی در جهان پس از کرونا نیز دستخوش تغییراتی خواهد شد. به همین دلیل است که اتفاقاً سینمای اجتماعی نقشی پررنگ‌تر از سایر ژانرها در صنعت سینما را بازی خواهد کرد.

❖ کمی از تجربه‌های پیشین خود در عرصه بازیگری بگویید.

فارغ‌التحصیل رشته بازیگری هستم. کارم را در فروردین سال ۸۲ با بازی در چند سکانس کوتاه در فیلم «برگ برنده» سیروس الوند آغاز کردم. بعد از آن یک تله فیلم به نام «دلک»، «ویک سریال به نام «گلریزان» با حضور بازیگران و عوامل حرفه‌ای به کارگردانی مسعود رشیدی بازی کردم که ۹ سال بعد پخش شد. بعد در یک برنامه تلویزیونی به نام «موج نو تاسی» به کارگردانی مهرداد غفاری به عنوان مجری - بازیگر حضور پیدا کردم که هر روز روی آنتن می‌رفت و در آن دوران خیلی خوب دیده شد. پس از آن در سریال «میوه ممنوعه» به کارگردانی حسن فتحی بازی کردم که نقش پسر کوچک حاج یونس را داشتم. بازی در آن سریال برایم نکات مهمی یاد گرفت. بعد از «میوه ممنوعه» سریال‌های بسیاری مثل «عبور از پاپیاز»، «به کجا چنین شتابان»، «عمارت پدری»، «آخرین بازی»، «پرستاران»، «راه و یار» و غیره. در سینما هم فیلم‌هایی چون «زیر زمین»، «شانه دوست»، «عروس برقی» و «ایکس لارج» بازی کرده‌ام. سال گذشته هم فیلم سینمایی «سرزمین آبی» به کارگردانی علی فخر موسوی و تهیه کنندگی رضا محقق که محصول ایران و چند کشور اروپایی است را بازی کرده‌ام که در صورت بازنشدن سینماها، احتمالاً آنلاین اکران خواهد شد.

هستند که کسی آنها را نمی‌خواهد.

❖ با شیوع ویروس کرونا دنیا به سمت کسب تجربه‌های تازه رفت و خب اکران فیلم به شکل آنلاین هم یکی از همان تجربه‌های تازه در مواجهه با این میهمان ناخوانده بود. کمی از این تجربه بگویید.

انسان آموخته زمانی که در شرایط تنگنا قرار می‌گیرد از محدودیت به بهترین شکل در راستای اهداف خود استفاده کند. حالا حکایت ویروس کرونا هم همین است. پدیده‌ای که دنیا با آن طرف است. به همین دلیل وقتی موضوع اکران آنلاین پیش آمد استقبال کردیم. این فیلم ابتدا قرار بود بعد از پایان جشنواره فیلم فجر اکران شود منتها ویروس کرونا همه گیر شد و زندگی انسان را تحت تأثیر قرار داد و قرنطینه شدیم. پیشنهاد اکران آنلاین تنها گزینه قابل تأملی بود که برای اولین بار هم سازمان اوج با فیلم «خروج» حاضر به اکران آنلاین شد.

خب سازمان اوج به عنوان سازمانی که انتظار بازگشت سرمایه‌ها را در تصویر خوبی از اکران آنلاین را پیش روی سینماگران گذاشت. شاید اگر اوج چنین اقدامی را نمی‌کرد نتیجه را نمی‌دیدم این فیلم و فیلم‌های دیگر هرگز اکران نمی‌شد. به همین دلیل از اکران فیلم «بهت» به صورت آنلاین رضای هستم. گرچه دوست داشتم فیلم را در اکران عمومی با مردم ببینم.

خروج کارگردان ابراهیم حاتمی‌کیا

می‌کنند و خب زن می‌خواهد از مرد مورد علاقه‌اش فرزندی داشته باشد. تا به قول قدیمی‌ها و باور نادرست گذشتگان مرد با وجود بچه به زندگی پایبند شود. در واقع یک زن روشنفکر تحت تأثیر تفکرات سنتی می‌خواهد یک زندگی ماندگار داشته باشد که این ماندگاری با وجود یک کودک شکل می‌گیرد. خب از طرفی دختری هم هست که وضع مالی خوبی ندارد و می‌خواهد برای زندگی و مردی که دوستش دارد کاری انجام دهد و در نهایت راضی می‌شود با رحمی که اجاره می‌دهد هم زندگی خود را نجات دهد و هم زنی را مادر کند.

❖ ولی این اتفاق نیفتاد. بله همین طور است. چون این خیال خوش زنانه با دخالت و حضور مردان رنگ دیگری به خود گرفت و اصطلاحاً هرچه رشته بودند پنبه شد و بار دیگر این زنان بودند که در شرایط مردسالار محکوم شدند. تجربه‌ای که این دو خانواده به تماشای منتقل می‌کنند، تجربه ارزشمندی برای تغییر است. تغییری که برای زنان در همه جای جهان همیشه با دشواری و هزینه همراه بوده است. با ساخته شدن فیلم‌هایی از این دست می‌توان در جهت آگاه‌سازی زنان که همواره هوش سرشاری داشته‌اند، فرهنگ‌سازی کرد.

❖ مسأله پنهان کاری یکی از مصادیق گرفتاری زنان در مسیر حرکت است که شرایط جامعه همواره آنها را مجبور به پنهان کاری کرده است و در فیلم «بهت» این مسأله بخوبی دیده می‌شود.

بله دقیقاً پنهان کاری و در ادامه نارضایی بودن از شرایط باشنه آشیل دو شخصیت زن فیلم است. به همین دلیل است که از خود می‌پرسند کجای راه را اشتباه رفته‌اند و این سوآلی است که بدون شک زنان در مسیر زندگی همیشه از خود پرسیده‌اند.

❖ در مسیر روایت فیلم به نظر می‌رسد خودخواسته ممیزی کرده‌اید.

واقعیت این است که دریایان فیلم دچار ممیزی شدیدم و قرار بود بچه‌ای به دنیا آید که مشکلات دو خانواده را حل کند اما شرایط به گونه‌ای پیش می‌رود که کسی او را دوست ندارد. اما در آخر یک پلان اضافه کردیم که زن منتظر فرزند ازبشت شیشه به روی نوزاد لیخند می‌زند. اگر این پلان نبود بلاکنلیفی بچه خیلی گزنده‌تر بود. چه بسا بچه‌های دیگر هم

طلا کارگردان پرویز شهبازی

آن آشنا هستند به سراغ آن می‌روند و این دسته از مخاطبان فیلم‌های جدی و هنری تر را برای تماشا انتخاب می‌کنند. مثلاً اکنون فیلم‌های طلا به کارگردانی تماشای آنلاین در فیلم بهت به کارگردانی عباس رافعی که در حال اکران آنلاین هستند به دلیل قصه اجتماعی که دارند می‌توانند مورد توجه مخاطبان جدی قرار بگیرند.

اگرچه اکران آنلاین مزایا و معایب خاص خود را دارد. مثلاً فیلم خروج علی‌رغم فروش بالا به همان سرعت نیز نسخه قاچاق و لینک‌های دانلود غیرقانونی اش در فضای مجازی دست‌به‌دست شد و مخالفان طرح نیز بر این امر تأکید کردند که زیرساخت‌ها برای انجام این کار در کشور هنوز مهیا نشده و باید معضلات اکران آنلاین همچنان به دلیل فرامتنی و اجتماعی، ژانر کم‌دی یکی از پرطرفدارترین ژانرهای سینمایی است. واقعیت این است که هرچقدر مؤلفه آگاهی بر سرگرمی پیشی بگیرد فیلم‌های اجتماعی و فلسفی و روانشناسی و... نسبت به فیلم‌های کم‌دی طرفداران بیشتری پیدا می‌کند. بر همین مبنا به نظر می‌رسد فیلم‌های اجتماعی در اکران آنلاین موفق‌تر از فیلم‌های کم‌دی باشد. به این دلیل که اکران آنلاین و شیوه نمایش و تماشای فیلم در آن بیشتر مخاطبان خاصی که به ساز و کارهای

عباس رافعی به بهانه فیلم «بُهت» در گفت‌وگو با «ایران»:

همه زنان داستانی برای گفتن دارند

❖ داستان‌ها به شکل‌های مختلف دیده، شنیده و خوانده شده است. درست مانند موضوع رحم اجاره‌ای که شما در «بُهت» به آن پرداختید. آیا ضرورت تکرار تجربه‌های گذشته فیلمسازان وجود داشت؟

ببینید، من معتقدم یک فیلمساز یا هنرمند در هر موقعیتی که باشند وظیفه دارد تجربه‌ها را منتقل کند و من هم به عنوان یک فیلمساز وظیفه دارم که فیلم بسازم تا تجربه‌ای را منتقل کنم هر چند این انتقال تجربه از زوایای دیگر بارها دیده و شنیده شده باشد. در فیلم «فصل فراموشی فریبا» سکانس‌هایی داریم که زن داستان در روز در حال کار کردن است و شب‌ها ژاکتی برای همسرش که گرفتار است و مشکل دارد، می‌یافت و دست آخر هم می‌بینیم که ژاکت را خودش می‌پوشد و به جنگ است بداندید زمانی که فیلم «فصل فراموشی فریبا» را در آلمان فیلم دیدم دادم رئیس اداره مهاجرت آلمان گفت که به ما زنان اروپایی یاد دادید تا ژاکت‌های خود را ببافیم.

متری شش و نیم کارگردان سعید روستایی

قرار گرفتند یا دست کم با پی‌آی آنها فروش کردند. از جدایی نادر از سیمین و فروشنده اصغر فرهادی گرفته تا اید و یک روز و متری شیش و نیم سعید روستایی اش این امیدواری را ایجاد کرد که هم این شیوه اکران می‌تواند آلترناتیو نمایشی خوبی باشد هم فیلم‌های اجتماعی در این پلتفرم اینترنتی جواب‌دهی دهد. گرچه برخی نام ابراهیم حاتمی‌کیا به عنوان کارگردان اثر و کنج‌کاو درباره آ‌نارش به علاوه حاشیه‌های جنجالی متن و فرامتن فیلم و حضور فرامرز قریبیان را در این فیلم به عنوان نخستین تجربه همکاری اش با حاتمی‌کیا در موقعیت اکران آن مؤثر دانستند و معتقدند هر فیلم اجتماعی دیگری از مؤلفه‌های جذاب برای جلب مخاطب و فروش بالا برخوردار نیست.

سینمای ایران واقعیت‌های دیگری را نشان می‌دهد. از جمله اینکه دیگران ژانر یا حضور بازیگران چهره و سلبریتی نیست که فروش بالا و گیشه پررونق را تضمین می‌کند و هر فیلم خوبی فارغ از نوع ژانر آن می‌تواند موفق باشد چنانکه در سال‌های اخیر اغلب این فیلم‌های اجتماعی خوب بودند که بیش از فیلم‌های کم‌دی مورد استقبال مخاطب

عباس رافعی بانگاه زنانه‌ای که به قصه‌ها نوع روایتی که از زنان دارد در سینمای ایران شناخته می‌شود. او از آن دسته فیلمسازانی نیست که تنه‌ابر اساس یک خط داستانی، رنگین‌کمانی از فیلم‌های تکراری با شخصیت‌های متفاوت را در کارنامه کاری خود داشته باشد. اما آنچه مسلم است در قالب سینمای اجتماعی از زن‌صحبت می‌کند. زنی که مبارزه می‌کند، زمین می‌خورد، بلند می‌شود و بار دیگر از نومی‌ساز و مبین این مطلب، مجموع آثار زن محور او و بخصوص فیلم «فصل فراموشی فریبا» است. حال فیلم «بُهت» تازه‌ترین اثر سینمایی رافعی با موضوع رحم اجاره‌ای نه بر پرده سینمایی بلکه با حضور میهمان ناخوانده ویروس کرونایی شکل آنلاین به تصویر کشیده می‌شود. موضوعی که هر چند تازه نیست اما نگاه متفاوتی به فرزندآوری در اجتماع امروز دارد. از این کارگردان سینمای بهانه اکران فیلم «بُهت»، درباره سینمای اجتماعی، چگونگی طرح موضوعاتی از این دست در سینما با وجود همه حساسیت‌های موضوعی که وجود دارد، پرسش شد.

❖ آقای رافعی برای آغاز درباره فیلم «بُهت» و موضوعی که به آن پرداختید، صحبت کنید. فیلم «بُهت» با محور زن در امتداد سایر فیلم‌هایی است که تاکنون ساخته‌ام و اساساً پرداخت به موضوعات مربوط به زنان از علاقه‌مندی‌های من است. چراکه معتقدم زنان در جامعه کنونی ما زندگی دراماتیکی دارند و مدام در حال کشمکش با خود و توانایی‌ها و اجتماعی هستند که در آن زندگی می‌کنند و به این موضوع اعتقاد راسخ دارم که

دست‌فروش کارگردان اصغر فرهادی

بخش بزرگی از وظایف گرداندن یک زندگی به عهده زنان است که این وظایف از فرزند بودن تا همسر شدن و مادر شدن و حفظ جایگاه اجتماعی را در برمی‌گیرد. به همین دلیل فیلم «بُهت» هم مانند فیلم‌هایی چون «فصل فراموشی فریبا» یا حتی فیلم «راز مینا» که جزو فیلم‌های قدیمی من است، داستانی زن محور دارد. به اعتقاد من هریک از زنان در هر موقعیتی که

نگرانی را رافع کرد. استقبال خوب از این فیلم که یک فیلم اجتماعی محسوب می‌شد و فروش میلیاردری آن با توجه به اکران آنلاین اش این امیدواری را ایجاد کرد که هم این شیوه اکران می‌تواند آلترناتیو نمایشی خوبی باشد هم فیلم‌های اجتماعی در این پلتفرم اینترنتی جواب‌دهی دهد. گرچه برخی نام ابراهیم حاتمی‌کیا به عنوان کارگردان اثر و کنج‌کاو درباره آ‌نارش به علاوه حاشیه‌های جنجالی متن و فرامتن فیلم و حضور فرامرز قریبیان را در این فیلم به عنوان نخستین تجربه همکاری اش با حاتمی‌کیا در موقعیت اکران آن مؤثر دانستند و معتقدند هر فیلم اجتماعی دیگری از مؤلفه‌های جذاب برای جلب مخاطب و فروش بالا برخوردار نیست. سینمای ایران واقعیت‌های دیگری را نشان می‌دهد. از جمله اینکه دیگران ژانر یا حضور بازیگران چهره و سلبریتی نیست که فروش بالا و گیشه پررونق را تضمین می‌کند و هر فیلم خوبی فارغ از نوع ژانر آن می‌تواند موفق باشد چنانکه در سال‌های اخیر اغلب این فیلم‌های اجتماعی خوب بودند که بیش از فیلم‌های کم‌دی مورد استقبال مخاطب

رضا صامنی منتقد سینما

عنوان این یادداشت یکی از مناقشه برانگیزترین مسائل سینمای ایران است. همه سینمای اجتماعی و هم اکران آنلاین در دو از مسائل چرچالش در سینمای ماست همواره بر سر اینکه سینمای اجتماعی چیست و چه ویژگی‌هایی دارد و اینکه اساساً اجتماعی بودن ژانر است یا مضمون و محتوا، مناقشه و اختلاف نظر وجود داشته. حالا اکران آنلاین هم به دلیل تجربه تازه نمایش پر از پرسش‌ها و ابهاماتی است که هنوز تصویر روشن و دقیقی درباره آن وجود ندارد. اینکه مثلاً اکران آنلاین می‌تواند مخاطب سنتی سینما را جذب کند یا خیر، همچنین اینکه آیا فیلم‌های اجتماعی یا آثاری که جدید بیشتری دارند می‌توانند در این شیوه اکران به اقبال مخاطب همراه شوند یا خیر. نگرانی و دغدغه فیلمسازان و تهیه‌کنندگان که حالا در شرایط موجود با محدودیت‌های بیشتری مواجه شدند ریزش مخاطب و زیان اقتصادی برای فیلم‌هایشان است. گرچه تجربه اکران آنلاین فیلمی مثل «خروج» که نخستین فیلم در اکران آنلاین بود بخشی از این

یادداشت